

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО: ЗДОБУТКИ, ІДЕЇ ТА ЦІННОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

МОНОГРАФІЯ

ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ–2026

УДК 340.15+321+342+303.422+341(477)
У45

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Петришин О. В., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, в.о. Голови Конституційного Суду України;

Гетьман А. П., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Нор В. Т., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка

Українська держава і право: здобутки, ідеї та цінності у XXI столітті : колективна монографія / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юрінком Інтер, 2026. 696 с.

ISBN 978-966-667-973-7

У монографії здійснено комплексне дослідження Української держави, суспільства та права в XXI столітті, як в мирний період розвитку, так і в період агресії. Висвітлені теоретико-правові та конституційні проблеми поступу Української держави та суспільства, національної правової системи, модернізації галузей права і законодавства, впливу міжнародного права і права ЄС на державу та національне право, ґенези політичних інститутів та процесів в Україні. Розкриті головні напрями розвитку права, особливості правового регулювання основних сфер життєдіяльності держави, суспільства і людини, захисту прав і свобод людини під час воєнного стану. Акцентовано увагу на тому, що право і законодавство становлять нормативну основу для українського опору російській агресії та післявоєнного відновлення України, забезпечення її європейського майбутнього. Значна увага у виданні відведена аналізу сучасної правової, філософсько-правової та політичної думки. Розпочинається монографія нарисами життєвого та наукового шляху віцепрезидента НАПрН України, директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, відомого вченого в галузях правової науки, політичної науки та науки державного управління, академіка НАПрН України, почесного академіка НАПН України, заслуженого юриста України Скрипнюка Олександра Васильовича, якому виповнилося 65 років.

УДК 340.15+321+342+303.422+341(477)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ISBN 978-966-667-973-7

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2026
© Автори, 2026
© Юрінком Інтер, 2026

*На вшанування 65-річного ювілею
віцепрезидента Національної академії правових наук України,
директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України, академіка Національної
академії правових наук України, почесного академіка
Національної академії педагогічних наук України,
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого юриста України*

ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛЬОВИЧА СКРИПНЮКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Онiщенко Н. М. – доктор юридичних наук, професор, академiк НАПрН України (голова редакцiйної колегiї)

Крусян А. Р. – доктор юридичних наук, професор (заступник голови редакцiйної колегiї)

Камiнська Н. В. – доктор юридичних наук, професор (заступник голови редакцiйної колегiї)

Сiренко В. Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Пархоменко Н. М. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Малишева Н. Р. – доктор юридичних наук, професор, академiк НАПрН України

Кресiна I. О. – доктор полiтичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Кулiнiч П. Ф. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Загиней-Заболотенко З. А. – доктор юридичних наук, професор

Бабаскiн А. Ю. – доктор юридичних наук, професор

Жовнiрчик Я. Ф. – доктор наук з державного управлiння, професор

Кукуруз О. В. – доктор полiтичних наук

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ МОНОГРАФІЇ

БАБАСКІН А. Ю. — доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу цивільно-правових наук Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0001-6624-1876

БАЗОВ В. П. — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID 0000-0002-7065-008X

БАЗОВ О. В. — кандидат юридичних наук, суддя Харківського районного суду Харківської області
ORCID 0000-0001-5763-1653

БАРАБАШ Ю. Г. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, суддя Конституційного Суду України
ORCID 0000-0003-1145-6452

БАТАНОВ О. В. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-0239-4539

БЕЗЗУБОВ Д. О. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID ID 0000-0001-7183-5206

БЕРЕСТОВА І. Е. — доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права та процесу Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
ORCID 0000-0001-6345-3566

БЕСЧАСТНИЙ В. М. — доктор юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор, керівник Секретаріату Конституційного Суду України
ORCID 0000-0002-4650-7371

БИСАГА Ю. М. — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту держави і права країн Європи, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-8797-566

БУЛКАТ М. С. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», суддя Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області
ORCID 0009-0007-4647-8199

БУРОМЕНСЬКИЙ М. В. — доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри порівняльного та європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАПрН України
ORCID 0000-0003-1428-115X

ГОРБАТЕНКО В. П. — доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-2400-954X

ГОРІНЕЦЬКИЙ Й. І. — кандидат юридичних наук, доцент, доцент ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ГУЛЬТАЙ М. М. — доктор юридичних наук, професор, суддя Конституційного Суду України у відставці, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ
ORCID 0000-0001-7773-0501

ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО З. А. — доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-8679-124X

КАМІНСЬКА Н. В. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-7239-8893

КАРМАЗА О. О. — доктор юридичних наук, професор, член Центральної виборчої комісії
ORCID 0000-0003-4895-5220

КВАША О. О. — доктор юридичних наук, професор, заступник Голови Вищої ради правосуддя
ORCID 0000-0002-9832-6070

КОВАЛЬЧУК В. Б. — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії і філософії права, конституційного і міжнародного права Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID 0000-0003-4350-1756

КОПЧА В. В. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID 0000-0001-9888-1464

КОРНІЄНКО П. С. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту

ORCID 0000-0002-1473-6698

КОРОЄД С. О. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ORCID 0000-0001-7899-957X

КОСТИЦЬКИЙ В. В. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID 0000-0003-1692-9810

КОСТИЦЬКИЙ М. В. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, Почесний академік НАПН України, головний науковий співробітник Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, суддя Конституційного Суду України у відставці

ORCID 0000-0002-2093-2513

КРУСЯН А. Р. — доктор юридичних наук, професор, вчений секретар Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ORCID 0000-0001-6437-2864

КУКУРУЗ О. В. — доктор політичних наук, завідувач сектору правових проблем політичних інститутів та процесів Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ORCID 0000-0003-1863-3028

КУЛИНИЧ П. Ф. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ORCID 0000-0001-8716-0661

КУШАКОВА-КОСТИЦЬКА Н. В. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України
ORCID 0000-0002-1116-4751

ЛАЗУР Я. В. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету Ужгородського національного університету
ORCID 0000-0002-7520-7167

ЛУЦЬКИЙ Р. П. — доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту Університету Короля Данила
ORCID 0000-0001-9558-3699

МАЛИШЕВА Н. Р. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, головний науковий співробітник, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0001-6630-227X

МАЛЮГА Л. Ю. — доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії Служби безпеки України
ORCID 0000-0002-0523-221X

МАРЦЕЛЯК О. В. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0001-6686-0255

МІРОШНИЧЕНКО М. І. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0001-8142-9340

ОНИЩЕНКО Н. М. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-1671-2139

ПАРХОМЕНКО Н. М. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
ORCID 0000-0002-5870-9261

ПИЛИПЕНКО В. П. — доктор юридичних наук, доцент, проректор Київського університету права НАН України
ORCID 0000-0002-9560-2754

ПОДОРОЖНА Т. С. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права Інституту права Львівського торговельно-економічного університету

ORCID 0000-0003-0502-950X

СЕЛІВАНОВ А. О. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

ORCID 0000-0001-6362-3115

СІМУТІНА Я. В. — доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, запрошений професор Брістольського університету (Великобританія)

ORCID 0000-0001-7579-187X

СІРЕНКО В. Ф. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, дійсний член (академік) НАПрН України, головний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ORCID 0000-0002-1447-7497

СТЕЦЕНКО С. Г. — доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, суддя Верховного Суду

ORCID 0000-0002-4350-2321

СУХОНОС В. В. — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права Сумського державного університету

ORCID 0000-0001-5520-0227

ШАПТАЛА Н. К. — доктор юридичних наук, доцент, суддя Конституційного Суду України у відставці, Голова Конституційного Суду України (2019)

ORCID 0000-0002-5944-9596

ШПАКОВИЧ О. М. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID 0000-0001-7784-5069

ЩЕРБАНЮК О. В. — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID 0000-0002-1307-2535

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ

Шановний Олександр Васильовичу!

*Прийміть щиросердечні вітання з 65-річчям
від дня народження!*

Дозвольте висловити Вам в цей день своє шанування і повагу за професіоналізм, наполегливу працю та особистий внесок у розвиток правової науки.

Ваша багаторічна сумлінна праця, високий професіоналізм, активна громадянська позиція зробили неоціненний внесок у розбудову України як демократичної, соціальної, правової держави.

Бажаю Вам міцного здоров'я, щастя, родинного затишку, нових творчих здобутків, подальших успіхів у будь-яких починаннях, щоденних справах, сміливих планах та сподіваннях. Хай Вас підтримують та надихають рідні люди, розуміють та підтримують колеги, минають негаразди та непорозуміння. Хай доля збагачує Вас життєвою мудрістю та оптимізмом, енергією та натхненням, радістю сьогодення та вірою в майбутнє під мирним Українським небом.

З повагою

***Віце-прем'єр-міністр з питань європейської
та євроатлантичної інтеграції України –
Міністр юстиції України***

Ольга СТЕФАНІШИНА

Митрополит Київський і всієї України

*Директору Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
академіку Олександрі СКРИПНЮКУ*

Вельмишановний пане Олександрє!

*Прийміть сердечні вітання від повноти Православної
Церкви України та від мене особисто з нагоди
Вашого 65-річчя з Дня народження!*

У цей складний для нашої країни час, коли кожен крок українців виборюється у важкій боротьбі за свободу та незалежність, наука набуває особливого значення. Вона стає тим світлом, яке веде до істини, допомагає пізнавати світ і себе, формує розуміння любові та підтримує нашу ідентичність.

Очолований Вами Інститут держави й права імені В.М. Корецького є невіддільною частиною розвитку української науки, права та державності. Він не лише зберігає багатовікову спадщину нашого народу, а й відіграє важливу роль у сучасному житті, готуючи нові покоління фахівців, відданих ідеалам віри, права та державотворення. В умовах війни ця місія стає ще більш важливою, адже наше спільне завдання – зберегти Україну, її культурну спадщину та передати ці цінності майбутнім поколінням.

Саме завдяки освіті, здійсненню наукових досліджень та підготовці наукових кадрів високого рівня ми здатні протистояти викликам, що постали перед нашою країною.

Вітаючи з цією важливою подією, ми молимося за мир в Україні, за силу і натхнення для всіх, хто своєю працею наближає перемогу та розвиток нашої держави.

Нехай Господь благословить Ваші наукові та освітні досягнення, дарує мудрість у вирішенні складних питань та додасть сили для служіння правді та справедливості!

З молитвою та благословенням –

МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ,
ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ

ГРАМОТА

За заслуги перед
Помісною Українською Православною Церквою
та побожним народом

Скрипнюк

Олександр Васильович

нагороджується орденом
Святого Архістратига Михаїла
II ступеня

+ *Епископ*

Митрополит Київський і всієї України

11 квітня 20 25 року

м. Київ
№ 2488

Шановний пане Олександрє!

Від імені Конституційного Суду України та від себе особисто щиро вітаю Вас із нагоди **65-річного Ювілею!**

Ваша діяльність – приклад послідовної та глибоко усвідомленої роботи в галузі права, науки й освіти. Ви пройшли шлях від молодого викладача до академіка, керівника наукової установи, визнаного дослідника та активного учасника суспільно-правових процесів в Україні. Ви послідовно працюєте над питаннями конституційного права, державного управління, правових засад демократичного устрою.

Ваша наукова спадщина, що налічує понад 500 праць, стала основою для поколінь правників, дослідників та студентів. Ви очолюєте провідну наукову установу країни, що формує правову думку та впливає на державотворчі процеси. Ваш досвід роботи у низці державних органів виявився безцінним у формуванні стратегічних рішень у правовій політиці держави.

Окремо хочу відзначити Ваш внесок у роботу Конституційного Суду України. Як заступник Голови Науково-консультативної ради Суду Ви забезпечуєте фаховий рівень аналізу складних юридичних питань, сприяєте формуванню обґрунтованих позицій Суду.

Конституційний Суд України високо цінує Вашу участь у підготованні наукових висновків та підтримці якісного експертного діалогу. Ви є авторитетним науковцем, чия думка має важливе значення в контексті правової реформи та удосконалення механізмів конституційного контролю.

Бажаю Вам міцного здоров'я, професійної енергії, нових ідей та успішної реалізації задумів. Нехай Ваша діяльність і надалі служить розвитку права та державності України. Щиро зичу Вам і Вашим близьким миру, витримки й упевненості у завтрашньому дні!

З повагою

виконувач обов'язків

Голови Конституційного Суду України

Олександр ПЕТРИШИН

17 квітня 2025 року

**Директору Інституту
держави і права
ім. Корецького В.М.
НАН України
Олександрові СКРИПНЮКУ**

Шановний Олександрє Васильовичу!

Від Вищої ради правосуддя та від мене особисто прийміть найциріші вітання з нагоди Вашого ювілею — 65-річчя!

Цей День народження є чудовою нагодою висловити Вам слова глибокої шани й вдячності за Вашу багаторічну, самовіддану працю на благо розвитку української науки, державності та права.

Ваш життєвий шлях — це приклад високого професіоналізму, мудрості, наполегливості та служіння науковим ідеалам.

Завдяки Вашій енергії, багатогранним знанням, організаторському таланту та стратегічному баченню, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України під Вашим керівництвом продовжує залишатися провідним науковим центром юридичної думки в Україні.

Ваша наукова діяльність, авторитет у колах вітчизняної та міжнародної наукової спільноти, численні наукові праці й дослідження зробили вагомий внесок у становлення та розвиток правової науки, утвердження демократичних засад, формування правової культури українського суспільства.

Щиро бажаю Вам міцного здоров'я, життєвої енергії, нових звершень та досягнень, натхнення у наукових пошуках, родинного затишку, щастя й благополуччя!

Нехай у Вашому житті завжди панують гармонія, підтримка колег і друзів, успіх та смак перемоги!

З повагою та найкращими побажаннями

Голова Вищої ради правосуддя

Григорій УСИК

ВІТАННЯ ЮВІЛЯРУ

т.сл. (057) 704 19 01
e-mail: apgnu@ukr.net
www.nals.com.ua

Від «14» 04 2015 р. № 930

61024, Україна, м. Харків,
вул. Григорія Сковороди, 70

Віцепрезиденту Національної академії
правових наук, Директору Інституту
держави і права імені В. М. Корецького
НАЛПН України, дійсному члену
(академіку) НАЛПН України
СКРИПНІЧУК О. В.

Шановний Олександр Васильовичу!

Президія та вчені-правознавці Національної академії правових наук України вітають Вас з ювілеєм – 65-річчям від Дня Вашого народження!

Свій ювілей Ви зустрічаєте в розквіті творчих сил і значними здобутками. Завдяки невичерпному запалу, працьовитості, рішучості й вольовому характеру, і в той же час відкритості й людяності, Ви пройшли гідний трудовий шлях

Очолоючи Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАЛПН України Ви, як талановитий керівник і науковець, змогли згуртувати колектив одностайців, надихнути його на розробку актуальних наукових досліджень по виконанню важливих державних завдань. Завдяки Вашим організаторським здібностям, наполегливості, професіоналізму, відповідальності та доброзичливому ставленню до підлеглих Інститут держави і права імені В.М. Корецького посідає провідне місце серед наукових установ Національної академії наук України.

Ми щиро вдячні Вам за плідну працю на посаді віцепрезидента НАЛПН України та особистий внесок у її розвиток

У цей особливий день бажаємо Вам, Олександр Васильовичу, міцного здоров'я, щастя, благополуччя, оптимізму, енергійності, невпинного руху вперед до нових звершень, щоб Ваш життєвий і професійний шлях був наповнений новими злетами та досягненнями. А справа, в яку Ви вкладаєте свої сили та душу приносить нові досягнення в ім'я процвітання та розвитку нашої України.

Разом до Перемоги!

З повагою

Президент НАЛПН України

Володимир ЖУРАВЕЛЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

вул. Григорія Сковороди, 77, м. Харків, 61024, тел. (057) 757-72-93. E-mail: kancel@niu.edu.ua

17 квітня 2025 року

Директору
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
Олександрю СКРИПТЕНЮКУ

Вельмишановний Олександрє Васильовичу!

Від колективу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та від мене особисто прийміть найщиріші вітання з Днем Вашого народження і побажання міцного здоров'я, невичерпної наснаги, подальших успіхів у Вашій складній та відповідальній діяльності!

Шановний Олександрє Васильовичу, ми високо цінуємо наші добрі стосунки й висловлюємо щирі до Вас почуття дружби і поваги. Бажаємо Вам творчого натхнення, плідної праці на благо людей, в ім'я злагоди у суспільстві і процвітання незалежної правової України!

Щастя та Переможного Миру!

З глибокою повагою

Ректор

*Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

Анатолій ГЕПІМАН

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ректор

Директору Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України, доктору юридичних наук, професору, академіку
Національної академії правових наук України, заслуженому
юристу України, члену Наглядової ради ДПФЕУ
Олександрю СКРИПНЮКУ

Шановний пане Олександрє!

Прийміть щирі вітання з Днем народження!

*Бажаю Вам мирного сьогоднішнього, міцного здоров'я, благополуччя,
подальших успіхів у будь-яких починаннях, сміливих планах та
сподіваннях.*

*Нехай тепло та родинний затишок надійно захищають Вас від усіх
життєвих негараздів, а кожен новий день буде сповнений надією та
непохитною вірою у світле майбутнє України!*

З повагою

доктор економічних наук,
професор, академік

Анатолій МАЗЯРАКІ

Шановний Олександрє Васильовичу!

Прийміть найтєплїші, сердєчні, сповненї глибокої поваги привїтання від колективу Київського університету права Національної академії наук України та від мене особисто з нагоди Вашого

65-річного ювілею.

Ми високо цїнуємо Ваш високий професїоналізм та життєву мудрість і особливо вдячні Вам за допомогу в розбудовї Київського університету права НАН України, яку Ви надавали та продовжуєте надавати університету.

Ваша наукова діяльність, охоплюючи широкий діапазон наукових проблем, надає імпульс розвитку сучасної української юридичної науки, а глибокі академічні знання, висока освіченість, величезна працьовитість та прекрасні людські якості є запорукою Ваших успіхів і поваги серед Ваших колег і друзів.

В цей святковий день дозвольте подякувати Вам, вченому й організатору науки, довгих років душевної та тілесної міцності, добродуї, успіхів та великих досягнень у Вашій благородній справі.

Нехай черговий життєвий рудїж відкриє нову сторінку Вашого життя, наповнить її радісними подїями, дозволить реалізувати все, що Ви задумали.

Від усієї душі на довгі роки бажаємо Вам міцного здоров'я, особистого щастя, добродуї, нових звершень та здійснення Ваших заповітних мрій!
Злагоди та мирною неба над головою!

Многая літа!

З глибокою повагою,
ректор, професор

Юрій БОШИЦЬКИЙ

ЗМІСТ

Редакційна колегія	4
Відомості про членів авторського колективу монографії.....	5
Вітання ювіляру	10
Стратегія розвитку держави, права, суспільства в Україні або замість передмови....	22

Розділ 1. На пошану ювіляру

1.1. Слово про вченого, керівника, організатора науки (Ковальчук В., Сухонос В.).....	30
1.2. Видатний будівничий сучасної держави Україна (Мірошниченко М.).....	50
1.3. Наука, освіта, держава: триєдність у концепції державотворення О. В. Скрипнюка (Беззубов Д.)	61
1.4. Яскравий приклад відомого вченого в умовах сучасних викликів, утвердження меритократії і розбудови юридичної академічної науки (Камінська Н.)	71

Розділ 2. Теоретико-правові проблеми розвитку Української держави і права

2.1. Громадянське суспільство у XXI столітті: особливості сутнісного виміру та інституційних спроможностей (Пархоменко Н.)	80
2.2. Принцип поділу влади у вітчизняній конституційній доктрині та юриспруденції Конституційного Суду України (Барабаш Ю.)	92
2.3. Основні ідеї концепції реформування судової влади в Україні (Сіренко В.).....	103
2.4. Верховенство права в умовах воєнного стану: реалії сьогодення (Корнієнко П.).....	117
2.5. Дотримання прав людини в Україні в умовах російської збройної агресії (Луцький Р.).....	131
2.6. Принцип поваги до прав людини у фокусі реалізації її прав, свобод та законних інтересів (Оніщенко Н.).....	143
2.7. До питання про розвиток української демократичної доктрини (Малюга Л., Булкат М.).....	162

Розділ 3. Конституційні засади становлення і розвитку Української держави і права

- 3.1. Генезис сучасного українського конституціоналізму: науково-праксеологічний аналіз (*Крусян А.*)..... 176
- 3.2. Сучасний український конституціоналізм в умовах цифровізації: концептуальні засади та перспективи розвитку (*Подорожна Т.*) 195
- 3.3. Конституційні цінності: онтологічне розуміння та аксіологічна значущість (*Марцеляк О.*) 209
- 3.4. Альтернативне вирішення виборчих спорів (*Кармаза О.*) 226
- 3.5. Захист Конституційним Судом України прав і свобод людини і громадянина (загальні питання) (*Гультай М.*)..... 242
- 3.6. Забезпечення права особи на подання конституційної скарги в умовах воєнного стану (*Бесчастний В.*) 251
- 3.7. Формування муніципальних прав людини в умовах глобалізації та інтернаціоналізації конституційного права (*Батанов О.*)..... 263

Розділ 4. Модернізація окремих галузей права і законодавства

- 4.1. Кримінально-правова охорона держави: актуалізація в умовах російської агресії (*Кваша О.*) 288
- 4.2. Важлива функція конституціоналізму в удосконаленні адміністративного права та судочинства в Україні (*Селіванов А., Лазур Я.*)..... 305
- 4.3. Право на доступ до адміністративного суду: сучасні інтерпретації (*Стеценко С.*)..... 321
- 4.4. Адміністративно-правові механізми захисту прав і свобод людини в контексті національної безпеки (*Беззубов Д.*)..... 333
- 4.5. Процесуальний формалізм в цивільному (адміністративному) судочинстві (*Короєд С.*) 363
- 4.6. Про правильний спосіб захисту цивільного права: проблема поєднання непоєданого в позовних вимогах при зверненні до суду (*Берестова І.*) 378
- 4.7. Проблеми використання електронного підпису одноразовим ідентифікатором при укладенні договорів про споживчий кредит (*Бабаскін А.*)..... 389
- 4.8. Розгляд судами України кримінальних проваджень про воєнні злочини (стаття 438 Кримінального кодексу України) – на шляху до перехідного правосуддя (*Загиней-Заболотенко З.*) 405

- 4.9. Системоформуючі чинники земельного права України: минуле, сьогодення, майбутнє (Кулинич П.) 423
- 4.10. Права людини як нормативна основа трудового права (Сімутіна Я.) 438

Розділ 5. Вплив міжнародного права і права ЄС на Українську державу і право

- 5.1. Норми міжнародного права в національному правопорядку України: від радикального дуалізму до прагматичного монізму (Буроменський М.).....458
- 5.2. Міжнародний судовий процес, міжнародне правосуддя, міжнародне судочинство: проблеми концептуалізації та регламентації (Камінська Н., Шаптала Н.) 481
- 5.3. Міжнародне право перед сучасними загрозами космічній діяльності (Малишева Н.) 509
- 5.4. Міжнародно-правові засади охорони біорізноманіття (Базов В., Базов О.)....526
- 5.5. Співвідношення наднаціональності міжнародних організацій та суверенітету держав-членів (Шпакович О.) 546
- 5.6. Судовий діалог між судом ЄС та національними конституційними судами (Щербанюк О.) 554
- 5.7. Стирання національної ідентичності українських дітей на території рф та окупованих нею українських територіях (Пилипенко В.) 572

Розділ 6. Правові проблеми політичних інститутів і процесів, розвитку філософсько-правової думки

- 6.1. Наукова еліта України як чинник розвитку людського капіталу: особливості та перспективи її подальшого формування (Костицький М., Кушакова-Костицька Н.) 590
- 6.2. Українська філософія права як культурний феномен (Костицький В.) 600
- 6.3. Філософія політики: осмислення реалій ХХІ століття (Горбатенко В.).....613
- 6.4. Інтерпретаційна палітра політики: систематизація дослідницьких підходів (Кукуруз О.).....643
- 6.5. Значення правового просвітництва як інструменту зміцнення довіри до держави та правових інститутів в умовах воєнного стану (Бисага Ю.) 655
- 6.6. Конституційний розвиток Словацької республіки як наукова проблема (Копча В., Горінецький Й.) 667

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, ПРАВА, СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ АБО ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

На кожному етапі розвитку людської цивілізації держава, а разом з нею і відповідна правова система мають значну кількість проблем, які становлять велике не тільки теоретичне, але й практичне значення, що створює необхідність їх глибокого наукового і професійного осмислення, а головним чином кваліфікованого їх подолання. Це вимагає їх попередньої ідентифікації, визначення значущості та пріоритетності кожної з них, а потім всестороннього розвитку і сучасного вирішення.

Зважаючи на існуючі складності, які притаманні розвитку сучасної держави, а крім того держави України, яка зазнала зовнішньої агресії та перебуває чотири роки в стані широкомасштабної війни, об'єктивно постає комплекс проблем державотворення і правотворення, які неможливо всесторонньо і всебічно охопити в одному дослідженні. Автори пропонованої монографічної роботи, які працюють над проблемами держави і права, логічно акцентують свою увагу на окремих, найбільш важливих і найбільш актуальних з них.

Пропонована увазі читача ця досить змістовна в цьому плані робота не є винятком. Поряд з деякими традиційними питаннями, що стосуються суті, змістовної і формальної сторін держави, в монографії розглядаються такі актуальні проблеми, що безпосередньо мають відношення до процесів формування і функціонування державного механізму.

Особлива увага при цьому приділяється питанням демократії, сприймаючи її як певний спосіб формування, організації і функціонування державної влади, як найбільш справедливий з існуючих до сьогодні форм публічної влади. Свого часу видатний англієць Вінстон Черчилль у своїй промові в Палаті Громад 11 листопада 1947 року зазначив: «Демократія є найгіршою формою правління, за винятком всіх тих інших форм, які були випробувані у той чи інший час».

Автори монографії переконані, що демократію в усіх її проявах можна і слід удосконалювати, оскільки кожне явище суспільного і державно-правового життя, включаючи демократію, потребують постійного розвитку. Це об'єктивна потреба для всіх держав, а особливо для України, оскільки триваюча війна значно обмежила й так недорозвинені демократичні інститути та традиції посттоталітарного суспільства.

Зазначений висновок є обґрунтованим результатом дослідження демократії як явища, що часто ідеалізується і абсолютизується. Вона як будь-яке суспільне явище, інститут, далекі від ідеалу і досконалості, особливо, коли країна перебуває у воєнному стані. Війна українського народу за свободу і незалежність, післявоєнне відродження країни диктує необхідність розвитку теорії держави і громадянського

суспільства, яка б забезпечила наукову основу процесу подальшої їх еволюції до прогресу. Разом з тим демократія, возведена в ранг державної, тобто ніким і нічим не обмежена, ніким не стримувана і неконтрольована ідеологія криє в собі згубну і небезпечну тенденцію суспільного розвитку. Разом з існуючими проблемами і недоліками спостерігається негативний вплив не тільки на різноманітні сторони організації і діяльності сучасної держави, але і на характер її відносин з сучасним суспільством в Україні.

Проблеми співвідношення держави і суспільства завжди перебували в центрі уваги теоретиків держави і права інших суспільствознавців і практиків. Однак на сучасному етапі не мирного розвитку Української держави актуальність дослідження, соціальна значущість теорії сучасної держави і суспільства зростає.

Стосовно права, його розвитку в першій третині XXI століття, то воно не змогло і не спромоглося забезпечити поступ українського суспільства і держави без серйозних потрясінь. Дві революції в Україні – Помаранчева та Гідності, розвиток сепаратизму на Сході та півдні України, відверта антидержавна діяльність проросійських політичних сил, анексія Криму та розв'язана Росією гібридна та широкомасштабна війна не змогли забезпечити поступальну прогресивну генезу права та його вплив на розвиток держави і суспільства. З 2014 року реальною стала криза міжнародного права, його недовірливість у розв'язанні міжнародних та міждержавних відносин. Це дало змогу розв'язати Росії найбільшу після Другої світової війни в Європі військову агресію проти України, метою якої є знищення Української держави та українців як нації. Сьогодні, як ніколи, постає завдання розвитку національного права, яке істотно впливатиме на зміцнення української держави та розвиток українського суспільства на засадах демократії, забезпеченні поступальної інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур. Існує глибоке переконання прогресивної громадськості, що право майбутнього – це право високої соціальної справедливості. Що стосується майбутнього розвитку українського права в другій і третій третині XXI століття, хотілося б сподіватися на його гуманістичний поступ. Одне з головних завдань національного права полягає в підвищенні поваги до нього. А це можливо за умови перемоги над ворогом, подолання корупції, яка пронизала всі сторони нашого життя, зростання професіоналізму юристів, організації якісної освіти і розвитку правосвідомості громадян.

Важливу роль в забезпеченні поступального якісного розвитку держави, права і суспільства відіграє українська юридична наука. Її майбутнє пов'язане з новим поколінням правознавців-науковців. Юридична наука має стати більш суспільно корисною, ніж вона була в попередні 35 років найновітнішого періоду існування Української держави. В зв'язку з цим юридична наука має виконати наступні завдання: розвивати і поглиблювати розуміння державно-правових явищ і на цій основі забезпечити прогнозування їх майбутнього; розробляти рекомендації для державної влади щодо створення нового законодавства, реалізації раціональної юридичної

політики в державі; підвищувати правову культуру населення, виховувати громадян більш освіченими, культурними і нетерпимими до порушення законності та правопорядку. Особливого значення в науковому процесі набуває теорія держави і права, яка має розробляти сучасні методологічні підходи до аналізу державно-правових явищ, їх оцінки, моделі оптимального урегулювання суспільних відносин воєнного періоду та мирного відродження України, правового забезпечення інтеграції нашої держави до євроатлантичного простору.

Юридична наука має більше активно впливати на реформування правової системи, на систематизацію нормативно-правових актів, їх співвідношення, визначення їх регулятивного потенціалу. Вона покликана рішуче підвищити свій експертний потенціал. Основою розвитку юридичної науки взагалі й конституційно-правової науки зокрема є вирішення проблеми подальшого втілення в політику, правову практику принципів верховенства права, Конституції, реалізації конституційних принципів національної стійкості, державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності, національної безпеки, визначення в післявоєнний період оптимальних параметрів системи державної влади і місцевого самоврядування, тощо.

Особливої уваги набуває значення ролі права в умовах війни. За цих обставин право, не змінюючи своєї сутності та основної службової ролі (регулювання суспільних відносин), набуває певних особливостей, зумовлених об'єктивними реаліями. Якщо в мирні часи право – це, перш за все, спосіб упорядкування та сталого розвитку суспільних відносин, то в умовах війни акцент зміщується на його захисну функцію. В умовах війни актуалізуються процеси правореалізації та правотворення, які мають бути якісними та спрямованими на формування нормативно-правового підґрунтя щодо функціонування держави та суспільства в умовах війни. За роки війни право України було функціонально цілеспрямовано на вирішення актуальних завдань захисту України від збройної агресії та на забезпечення функціонування органів державної влади та інших інституцій в надзвичайних умовах, зокрема через активну законотворчу діяльність.

В умовах війни особливого значення набуває «якість» правового регулювання суспільних відносин, яке має бути виваженим та ефективним, тобто без «зайвого» регулювання, що спричинятиме «інфляцію законів», за умов, коли створюється невиправдано велика кількість нормативно-правових актів, що породжуватиме непередбачуваний ефект. Крім того, ініціювання та прийняття «законів-піарів», «законів-іграшок», «законів – імітаторів депутатської активності», неякісних та суперечливих за змістом законів, які, на жаль, мали місце в мирні часи, в умовах воєнного часу є не просто неприпустимим (як саме це має бути в умовах миру), але просто небезпечним для держави та суспільства в умовах воєнного часу. Очевидним є факт, що українське законодавство зазнає частих змін та коригувань у цей надзвичайний період. Безумовно, більшість з них спрямовується на кореляцію

нормативно-правових текстів відповідно до потреб воєнного часу та обумовлена особливістю регулювання «воєнних» суспільних відносин. Досвід чотирьох років широкомасштабної війни засвідчує, що прийняття деяких законопроектів викликає певні зауваження з боку як фахівців, так і громадськості, з зазначенням того, що під час війни немає потреби займатися законоекспериментальною «діяльністю» – право потребує чітких формулювань, зрозумілих кожному в буквальному сприйнятті.

При цьому не зникли проблеми, що потребують свого подальшого законодавчого врегулювання. Так, необхідним є посилення системи національної безпеки України, зокрема, це стосується: удосконалення конституційно-правового статусу Збройних сил України; вдосконалення повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб у період дії воєнного стану; підвищення ефективності механізму кібербезпеки, що особливо є важливим в умовах інформаційної війни проти України тощо. Важливим є подолання наслідків окупації, деокупація та реінтеграція тимчасово окупованих територій України – відновлення її територіальної цілісності, відновлення прав національних меншин та корінних народів, продовження інтеграції України до ЄС та до євроатлантичних структур, цифрова трансформація та ін.

Втім, уже сьогодні слід визначити стратегію повоєнної відбудови нашої держави. В цьому контексті важливою є реалізація Плану відновлення України, який має охопити такі важливі сфери, як: зміцнення інституційної спроможності; цифровізація держави; зміцнення безпеки та оборони; інтеграція до ЄС; відновлення чистого та захищеного середовища; енергетична незалежність та «зелений курс»; поліпшення бізнес-середовища; забезпечення конкурентного доступу до капіталу; забезпечення макрофінансової стабільності; розвиток секторів економіки з доданою вартістю; розширення та інтеграція логістики з ЄС; відновлення та модернізація житла та інфраструктурних регіонів; відновлення та модернізація соціальної інфраструктури; розвиток системи освіти; модернізація системи охорони здоров'я; розвиток системи культури і спорту; забезпечення ефективної соціальної політики. Усі ці напрямки відновлення України потребують відповідного правового забезпечення та визначають тенденції розвитку права України.

У воєнний період право України стало нормативною основою не тільки для українського опору російській агресії, але й для повоєнного відновлення України та забезпечення її європейського майбутнього.

В цілому зазначені проблеми стали предметом дослідження авторського колективу монографії. Основні питання дослідження акцентовані на висвітленні теоретико-правових проблем розвитку Української держави і права; філософсько-правової, політико-правової думки; правових проблем політичних інститутів та процесів; конституційних засад становлення сучасної України; модернізації адміністративного права і процесу, земельного права, цивільного права і процесу;

конституційних засад становлення сучасної Української держави і права; модернізації галузей права і законодавства; міжнародного права і права ЄС, їх впливу на Українську державу і право та ін. Перший розділ присвячений ювіляру О. В. Скрипнюку. У підготовці монографії взяли участь насамперед науковці Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, інших академічних інститутів, закладів вищої освіти м. Києва та інших регіонів України, державні діячі та державні службовці: судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Центральної виборчої комісії та інші. Авторами видання є дійсні члени та члени-кореспонденти НАН України, НАПрН України та НАПН України, доктори юридичних та політичних наук, доктори наук з державного управління, професори, кандидати наук:

А. Ю. Бабаскін – підрозділ 4.7; В. П. Базов – підрозділ 5.4 (у співавторстві з О. В. Базовим); О. В. Базов – підрозділ 5.4 (у співавторстві з В. П. Базовим); Ю. Г. Барабаш – підрозділ 2.2; О. В. Батанов – підрозділ 3.7; Д. О. Беззубов – підрозділи 1.3, 4.4; І. Е. Берестова – підрозділ 4.6; В. М. Бесчасний – підрозділ 3.6; Ю. М. Бисага – підрозділ 6.5; М. С. Булкат – підрозділ 2.7 (у співавторстві з Л. Ю. Малюгою); М. В. Буроменський – підрозділ 5.1; В. П. Горбатенко – підрозділ 6.3; Й. І. Горінецький – підрозділ 6.6 (у співавторстві з В. В. Копчею); М. М. Гультай – підрозділ 3.5; З. А. Загинея-Заболотенко – підрозділ 4.8; Н. В. Камінська – підрозділ 1.4; підрозділ 5.2 (у співавторстві з Н. К. Шапталю); О. О. Кармаза – підрозділ 3.4; О. О. Кваша – підрозділ 4.1; В. Б. Ковальчук – підрозділ 1.1 (у співавторстві з В. В. Сухоносом); С. О. Короєд – підрозділ 4.5; В. В. Копча – підрозділ 6.6 (у співавторстві з Й. І. Горінецьким); П. С. Корнієнко – підрозділ 2.4; В. В. Костицький – підрозділ 6.2; М. В. Костицький – підрозділ 6.1 (у співавторстві з Н. В. Костицькою-Кушаковою); Н. В. Кушакова-Костицька – підрозділ 6.1 (у співавторстві з М. В. Костицьким); А. Р. Крусян – підрозділ 3.1; О. В. Кукуруз – підрозділ 6.4; П. Ф. Кулинич – підрозділ 4.9; Я. В. Лазур – підрозділ 4.2 (у співавторстві з А. О. Селівановим); Р. П. Луцький – підрозділ 2.5; Н. Р. Малишева – підрозділ 5.3; Л. Ю. Малюга – підрозділ 2.7 (у співавторстві з М. С. Булкат); М. І. Мірошніченко – підрозділ 1.2; О. В. Марцеляк – підрозділ 3.3; Н. М. Оніщенко – підрозділ 2.6; Н. М. Пархоменко – підрозділ 2.1; В. П. Пилипенко – підрозділ 5.7; Т. С. Подорожна – підрозділ 3.2; А. О. Селіванов – підрозділ 4.2 (у співавторстві з Я. В. Лазуром); Я. В. Сімутіна – підрозділ 4.10; В. Ф. Сіренко – підрозділ 2.3; С. Г. Стеценко – підрозділ 4.3; В. В. Сухонос – підрозділ 1.1 (у співавторстві з В. Б. Ковальчуком); Н. К. Шаптала – підрозділ 5 (у співавторстві з Н. В. Камінською); О. М. Шпакович – підрозділ 5.5; О. В. Щербанюк – підрозділ 5.6.

Монографія підготовлена з нагоди відзначення 65-річного ювілею віцепрезидента Національної академії правових наук України, директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, академіка Національної академії правових наук України, Почесного академіка Національної

академії педагогічних наук України, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України, організатора юридичної науки в Україні, теоретика держави і права, конституціоналіста, історика і політолога, суспільно-громадського діяча, педагога Скрипнюка Олександра Васильовича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Розділ 1

НА ПОШАНУ ЮВІЛЯРУ

1.1. СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО, КЕРІВНИКА, ОРГАНІЗАТОРА НАУКИ

Олександр Васильович Скрипнюк народився 17 квітня 1960 р. у с. Перемишль на Хмельниччині в сім'ї службовців. По материнській гілці витоки його роду сягають корінням ранньоренесансного періоду та знатних родин Єрличів, Лисицьких та Сангушків. Моральним авторитетом та духовним стержнем сім'ї була його бабця Лукреція (Лукія Василівна в православ'ї), донька впливового батька Василя для свого часу і відомого скрипаля. Аристократка за походженням, Лукреція була високоосвіченою людиною. Вільно володіла німецькою, італійською, польською та литовською мовами, знала латинь, обожнювала класику, грала на піаніно, мала гарний голос, співала духовні тексти та українські народні пісні. Постійно багато читала, знала на пам'ять всього «Кобзаря» Тараса Шевченка, мала величезну «підпільну» бібліотеку – невелику частку, яку вдалося зберегти з фамільного книгозберігання після революції та років терору і переслідувань.

Велика родина зазнала втрат в роки революції. Частина емігрувала до Польщі, а згодом до Відня, Італії та Бразилії. Сама Лукреція, рятуючись від терору, вижила, переїхавши в росію, звідки в рідні краї на Волинь повернулася вже з чоловіком. Дід Прохор був круглим сиротою та надзвичайно вродливим чоловіком, молодшим за Лукрецію на багато років. В них народилось троє доньок та син. Дід був підприємливою людиною і гарним господарем. Поза морем нещастя в країні, створена в Україні нова родина була острівцем щастя.

В роки Голодомору, щоб вижити, сім'я Лукреції таємно переходила радянсько-польський кордон з метою обміну цінностей на продукти. Під час одного з таких переходів до Острога бабця була піймана польським жовнірами як радянська шпигунка і після трьох місяців перебувань в тюрмі втекла в березневий льодохід, подолавши вплав річку та сорок кілометрів пішки шляху додому. Опісля довго і тяжко хворіла, але вижила. Дід брав участь у радянсько-фінській війні, на якій вцілів і повернувся живим.

Під час Другої світової війни Лукреція переховувала у себе двох єврейських дівчаток своїх знайомих із Славути. Влітку 1941 р., в німецьку окупацію, їй вдалося врятувати мирних людей, коли радянська частина, виходячи з оточення, знищила німецьку військову колону. Тоді в місцевості також діяли партизани і німці готували каральну експедицію проти мирних жителів, звинувативши їх у співпраці з тими. Коли всі мешканці, включаючи дітей, були зігнані в центр Перемишля для розправи, Лукреція, володіючи німецькою, змогла переконати німців в непричетності мирного населення і врятувала людям життя.

Сім'я зазнала трагічної долі через втрати, але ніколи не втрачала надію, мріяла про кращі часи. Коли дід загинув у 1944 році після радянської мобілізації під

Підволочиськом на Поділлі, бабця залишалась морально-духовним стержнем родини. Лукреція культивувала в сім'ї дух честі, гідності, віру в Бога, любов до ближнього та до України. Вона завжди молилася за все і за всіх до кінця життя, люто ненавиділа советську владу і казала, що комуністи забрали в неї все найдорожче – мирне життя, велику родину, достаток, повагу, щасливе життя, майбутнє. Ці цінності вона передала своїм дітям і внукам. Померла в травні 1985 року у віці 95 років в день святої Лукії.

Мати Олександра Надія була другою дитиною в сім'ї. В роки Другої Світової війни підтримувала зв'язки з партизанами, доглядала поранених в славетських лісах, де й познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком – батьком Олександра. Війна визначила її професійне майбутнє. Вона присвятила своє життя медицині, лікуванню людей. Трудову діяльність розпочала на Тернопільщині, довгий час працювала в Золотниках та інших населених пунктах і завжди була гарної думки про місцевих жителів, які з великою повагою ставились до лікарів. В 1952 році повернулася додому на Хмельниччину, де пропрацювала до 75 років і відійшла у засвіти у віці 91 року.

Батько Олександра, Василь Михайлович, після визволення Хмельниччини продовжив свою фронтову біографію у статусі сержанта радянської армії. Війну закінчив перемогою над Японією у вересні 1945 року. Далі ще шість років служив на Тихоокеанському флоті. Після демобілізації у 1952 році повернувся додому і батьки одружилися. Василь Михайлович помер відносно рано, у віці 59 років, і тоді старші члени великої родини Олександра стали для нього прикладом життєвої мудрості, наполегливості в досягненні поставленої мети, порядності та людяності.

У дитинстві Олександр Скрипнюк захоплювався світовою культурою та образотворчим мистецтвом, читанням історичної та художньої літератури. Особливо його цікавили період Київської Русі, західноєвропейська медієвістика, козацька Україна, новий і новітні періоди світової історії. Під час навчання в школі інтерес та здібності особливо проявились у вивченні гуманітарних та суспільних наук, хоча і точні науки йому давалися легко. Тому школу завершив у 1977 році з відзнакою.

Велику роль в житті О. В. Скрипнюка, як майбутньої особистості, відіграла його тітка Анна Прохорівна, рідна сестра матері. Людина високого інтелекту та ерудиції, літературознавець і мистецтвознавець. Вона працювала директором Полтавського краєзнавчого музею, науковим співробітником музею М. Островського в Шепетівці, викладала літературу в старших класах. Користувалась великою повагою і любов'ю у своїх учнів. Саме вона була дослідником історії роду та носієм історичної пам'яті родини і робила все, аби пам'ять про пращурів «не міліла». Рано овдовівши, вона присвятила все своє життя племіннику. Як ніхто з родини, цілеспрямовано впливала на формування світоглядних засад і життєвої позиції майбутнього академіка.

Вибір своєї професії Олександр Васильович зробив цілком осмислено. У 1986 році він з відзнакою закінчив історичний факультет Київського державного універ-

ситету імені Тараса Шевченка. Його пам'ятають як перспективного вченого, який більшість свого часу проводив в архівах та спецфондах бібліотек. Як результат – вступ до аспірантури та достроковий захист кандидатської дисертації (1991 р.). В цей період О. В. Скрипнюк мав можливість слухати лекції у видатних метрів вчених-істориків та знайомитися з їх науковим доробком, які викладали на історичному факультеті столичного університету: А. Кізченко, К. Джеджула, М. Гладких, Б. Гончар, В. Замлинський, О. Крижанівський, В. Маркіна, А. Мартиненко, Л. Мельник, В. Мордвінцев, З. Мухіна, В. Наулко, В. Спицький, Т. Салтановська, В. Стрельський, В. Шиловцева та інші. Їх науково-подвижницька праця значною мірою сприяли становленню Олександра Васильовича як науковця.

В переломний період демократизації та гласності він активно досліджує питання суверенітету в ідеях українського націонал-комунізму, діяльність його лідерів, ранній період української радянської державності. Ці та інші питання частково набули висвітлення в його кандидатській дисертації.

На початку 90-х років О. В. Скрипнюк почав поглиблено вивчати юриспруденцію та політологію. Це зумовило його прагнення отримати професійні знання в галузі правознавства. Він навчається в Юридичному інституті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, який закінчив за фахом «правознавство» у 1995 р.¹ Своїми науковими наставниками в сфері правознавства в широкому смислі О. В. Скрипнюк вважає відомих вчених у галузі права: А.Ткача, В. Цвітова, О. Сурилова, Ю. Тодику, Л. Воронову, В. Кульчицького, В. Сіренка, М. Панова, М. Цвіка та ін.

У найновітніший період розвитку державотворчого і правотворчого процесів, після захисту кандидатської дисертації, він активно досліджує проблеми теорії права. Одним із перших у вітчизняній теорії права він створює цілісну наукову концепцію національної правової системи, її місця і ролі в соціальному середовищі та державі. Національна правова система постає в його працях як об'єктивне, історично закономірне, правове явище, яке в умовах демократизації має перехідний характер та зазнає трансформації. Це – складний, багатогранний, структурований феномен, особливий феномен соціальної реальності. Центральним елементом, стрижневою ланкою правової системи у дослідника виступає право, як універсальний спосіб впорядкування суспільних відносин і своєрідна константа соціуму в нинішніх умовах постіндустріального суспільства та глобалізації. Автор свідомий необхідності переосмислення сутності права, більш повного і змістовного його розуміння, як соціального явища, соціального призначення права та його ролі та значення в досягненні суспільного прогресу. Сучасний кризовий стан теорії права вимагає реформування її предмета через розробку посткласичної теорії, яка задасть контури нової методології, здатної запропонувати адекватну відповідь на сучасні виклики та претендувати на те, щоб стати новою посткласичною парадигмою. На його думку,

¹ Національний університет «Одеська юридична академія». Скрипнюк Олександр Васильович. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. С. 264.

право майбутнього – це право високої, соціальної справедливості, право гуманізму, право людини у повному сенсі цього слова.

В 90-х роках важливу увагу О. В. Скрипнюк приділяє новозаснованій в Україні галузі науки політології. У цей період виходять його праці у співавторстві з відомими вченими Києва, Львова та Харкова. Найважливішими серед них є: «Нариси політології», «Основи політології», «Вступ до політології», «Політологія», «Політологія. Кінець XIX – перша половина XX століття», «Політологія: Наука про політику» та ін.²

В 90-х – 10-х роках проявляється ще один важливий напрямок діяльності О. В. Скрипнюка, як організатора юридичної освіти. Він брав активну участь у відродженні Острозької Академії – першого в Східній Європі вищого навчального закладу. Це свого роду обов'язок та шана перед усіма великими державниками і патріотами України, зокрема, родом князів Острозьких та їх родичами – князями Сангушками, які творили її політичну та інтелектуальну історію. В цей період ректор – тепер Національного університету «Острозька Академія» професор Ігор Пасічник запрошує Олександра Скрипнюка заснувати правничий факультет та відновити традиції правничої освіти, які розвивалися в Острозі – навчання канонічного права в XVII ст. Наш академік в університеті виступає засновником кафедри теорії та історії держави та права і кафедри державно-правових дисциплін, займається організацією навчального процесу майбутніх юристів, викладає нормативні курси історії держави і права України, конституційного права та спеціальні курси з проблем правової державності та громадянського суспільства, керує аспірантами та консультує докторантів через засновану згодом аспірантуру та докторантуру. В 10-х роках XXI століття він засновує Центр правових досліджень Національної академії правових наук України при університеті «Острозька Академія», одночасно за сумісництвом керуючи Відділом теорії права в НАПрН України.

В Острозькій Академії постає науковий правничий осередок. Сьогодні можна вести мову про освітню і наукову юридичну школу академіка О. В. Скрипнюка в Острозі. Гордістю університету сьогодні є Навчально-науковий правничий інститут імені Онукія Малиновського, з науковою школою – 9 докторами та 16 кандидатами юридичних наук / докторами філософії в галузі права. В університеті діють вчені ради з присудження ступеня доктора філософії в галузі права.³

Цим успіхам значним чином університет завдячує родині Скрипнюків. Тривалий час дружина академіка доктор юридичних наук, професор Валентина Миколаївна Скрипнюк до виходу на пенсію очолювала кафедру конституційного права, керувала магістрантами, аспірантами та докторантами. О. В. Скрипнюк, як активний співавтор, був причетний до підготовки і появи енциклопедичних видань: «Острозька Академія. XVI – XVII століття. Енциклопедія» (1997), «Острозька Академія.

---

² Скрипнюк Олександр Васильович. Імена України. Біографічний щорічник. К., 2002. С. 515.

³ Скрипнюк Олександр Васильович. Правова України. К., 2012. С. 143.

Енциклопедія» (2010), «Острозька Академія: історія і сучасність культурно-освітнього центру. Енциклопедичне видання» (2019).⁴

Одночасно, як дослідник Олександр Васильович працює над важливими напрямками, пов'язаними з теорією і практикою національного державотворення, зокрема, побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства, теоретичних витоків їх ідей у західній та вітчизняній правовій теорії, формування осередків праводержавності та громадянського суспільства в Україні кінця ХІХ століття – до жовтневого перевороту. Спираючись на положення Декларації про державний суверенітет України та Акт незалежності України, вчений на міжгалузевому рівні конституційного права та теорії права науково вирішує проблему побудови правової держави та громадянського суспільства в посттоталітарній Україні, обґрунтовує їх моделі, шляхи та механізми реалізації. Підсумком цих наукових пошуків стала індивідуальна монографія «Теоретико-методологічні засади формування і розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні» (1995).

Концентрованим втіленням концептуальних напрацювань попереднього періоду стала докторська дисертація Олександра Васильовича «Розбудова Української держави на сучасному етапі: політико-правовий аналіз», успішно захищена в 1996 році ще до прийняття нової Конституції України.

Розроблена в дисертації проблематика набула подальшого розвитку в новому столітті. Підтвердженням цьому є індивідуальні монографії автора «Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики» (2000) – відзначена премією М. П. Василенка НАН України та колективні наукові видання: «Державотворення і правотворення в Україні: досвід проблеми, перспективи», «Правова система України: історія, стан та перспективи»: в 5-Т, «Правова доктрина України»: в 5-Т, «Принцип верховенства права: проблеми теорії і практики»: в 2-Т, «Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні», «Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування та розвитку правової системи України», «Правова ідеологія і демократизація сучасної України», «Верховенство права і демократія», «Правова доктрина і державність: вектор взаємозв'язку» та ін.⁵

Завдяки наполегливій науковій праці, дослідницькому хисту та природним здібностям О. В. Скрипнюк став доктором юридичних наук у достатньо молодому віці за мірками того часу.⁶ Докторський ступінь увів вченого в коло провідних вчених-правознавців держави. Він тісно ще до захисту докторської співпрацював з ме-трами юридичної науки як дослідник, як експерт, як консультант органів державної влади, так і в форматі підготовки та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації у Вищій атестаційній комісії України. Відомий академічний вчений – майбутній Голо-

⁴ Скрипнюк Олександр Васильович. Науковці України. Еліта держави. К., 2010. С. 188.

⁵ Скрипнюк Олександр Васильович. Юридична енциклопедія. Т. 5. К., 2003. С. 509.

Скрипнюк Олександр Васильович. Україна. Золотий фонд нації. К., 2014. С. 126–127.

⁶ Скрипнюк Олександр Васильович. Науковий потенціал України. К., 2009. С. 23.

ва КСУ І. А. Тимченко ще в 1991 р. залучав Олександра Васильовича до роботи над Декларацією про державний суверенітет України.

Наукова палітра діяльності О. В. Скрипнюка в цей період дуже широка. Він виступає активним організатором розвитку суспільних, економічних та гуманітарних наук в Україні на нових декомунізованих засадах. Обіймаючи відповідальні посади у ВАК України, вчений стояв біля витоків формування національної системи атестації кадрів вищої кваліфікації, створення нормативно-правової бази, оновлення та введення нових галузей наук та спеціальностей, створення мережі експертних та спеціалізованих вчених рад, наукових паспортів спеціальностей та методичного забезпечення атестаційного процесу в Україні. Зазначена проблема була ґрунтовно досліджена і висвітлена в багатьох наукових працях автора протягом останніх тридцяти років.

Розвиток конституційного процесу в Україні та обрання О. В. Скрипнюка академіком Національної академії правових наук в Україні по Відділенню державно-правових наук та міжнародного права значно зкорегували наукові інтереси вченого і скерували його наукові зусилля в галузь конституційного права.⁷ В другій половині 80-х років ХХ ст. – першій третині ХХІ ст. його ім'я пов'язують з конституціоналізмом та науковою конституціоналістикою. Цей період позначився виходом його монографічних праць, які характеризуються концептуальними напрацюваннями в сфері конституційно-правової доктрини, конституційних засад розвитку демократії. Важливим для науки є запропоновані та науково-обґрунтовані О. В. Скрипнюком підходи щодо конституційно-правової модернізації України, правових засад здійснення реформ в політичній та соціально-економічній сфері, посилення соціальної спрямованості в діяльності держави, структурної перебудови системи влади, реформування органів правопорядку, судової реформи та реформи місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою, захисту державного суверенітету, забезпечення національної безпеки, загальної і системної модернізації країни в умовах євроатлантичної інтеграції. Важливе місце в його наукових пошуках посідає проблема вдосконалення конституційного механізму реалізації прав і свобод людини, державного будівництва, розвитку конституційного законодавства.

Стратегічним напрямком розвитку національної державності та зміцнення громадянського суспільства він вважає всебічну демократизацію державного та суспільного життя (індивідуальна монографія «Демократія: Україна та світовий вимір» (2006) та колективні монографії «Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності» (2008), «Формула демократії: «Народ – Конституція – Влада» (2016). Але провідною темою інтересів О. В. Скрипнюка були і є питання конституціоналізму, теорії Конституції України, її юридичної природи та основних принципів конституційного будівництва, конституційного ладу, політичної системи суспільства,

---

⁷ Національна академія правових наук України. Скрипнюк Олександр Васильович. К., 2011. С. 171.